

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ У ВИЯВЛЕННІ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ШЛЯХОМ ЕКСПЕРИМЕНТУВАННЯ

УДК 372.3

Лілія Олексин, вихователь Трускавецького дошкільного навчального закладу №6 "Теремок"

Володимир Салій, кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри народних музичних інструментів та вокалу

Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ У ВИЯВЛЕННІ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ШЛЯХОМ ЕКСПЕРИМЕНТУВАННЯ

У статті наголошується, що серед можливих засобів розвитку дослідницької активності дошкільників особливої уваги заслуговує дитяче експериментування. Розвиваючись як діяльність, що спрямована на пізнання і перетворення об'єктів навколишньої дійсності, дитяче експериментування сприяє розширенню кругозору, збагаченню досвіду самостійної діяльності, саморозвитку дитини.

Ключові слова: дошкільний вік, дитяче експериментування, саморозвиток дитини, вдосконалення дослідницької активності, виховання дітей.

Лит. 11.

Лилия Олексин, воспитатель Трускавецкого дошкольного учебного заведения №6 "Теремок"

Владимир Салий, кандидат педагогических наук,

доцент кафедры народных музыкальных инструментов и вокала

Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ В ВЫЯВЛЕНИИ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ УМЕНИЙ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА ПУТЕМ ЭКСПЕРИМЕНТИРОВАНИЯ

В статье отмечается, что среди возможных средств развития исследовательской активности дошкольников особого внимания заслуживает детское экспериментирование. Развиваясь как деятельность, направленная на познание и преобразование объектов окружающей действительности, детское экспериментирование способствует расширению кругозора, обогащению опыта самостоятельной деятельности, саморазвитию ребенка.

Ключевые слова: дошкольный возраст, детское экспериментирование, саморазвитие ребенка, совершенствование исследовательской активности, воспитание детей.

Liliya Oleksyn, Tutor of the Preschool Educational Institution №6 "Teremok", Truskavets

Volodymyr Saliy, Ph. D. (Pedagogy), Associate Professor of the

Folk Musical Instruments and Vocals Department

Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

THE THEORETICAL FOUNDATIONS OF ENVIRONMENTAL EDUCATION IN ORDER TO IDENTIFY THE RESEARCH SKILLS OF PRESCHOOL CHILDREN BY MEANS OF EXPERIMENTATION

The article notes that among the possible means of research of activity of preschool children, the experimentation deserves the special attention. The development as the activities aimed at learning and transformation of reality, the child's experimentation promotes to expand the horizons enriches the experience of self-employment, self-development of the child.

Keywords: the preschool age, children experimenting, a self-development of the child, an improving research activity, an education of children.

Актуальність дослідження. У дошкільному віці створюються важливі передумови для цілеспрямованого розвитку дослідницької активності дітей: розвиваються можливості мислення (А.Н. Поддяков, 2004; С.В. Фрейдкин, 1988), поглиблюється продуктивна (Т.С. Комарова, 2010; Н.П. Сакулина, 1973) та творча діяльність, розширюється взаємодія дошкільнят із навколишнім світом, відбувається становлення

елементарного планування і прогнозування [7, 29 – 34; 10; 4; 9]. Все це створює реальну основу для розвитку дослідницьких умінь дошкільника та вдосконалення його дослідницької активності.

У даний час окремі аспекти дитячого експериментування отримали відображення у працях зарубіжних науковців (А.Н. Поддякова (1991, 1996), О.С. Дыбина (2005) [7, 29 – 34; 1]. Досліджено своєрідність та види дитячого експериментування (А.Н. Поддяков, 2004),

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ У ВИЯВЛЕННІ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ШЛЯХОМ ЕКСПЕРИМЕНТУВАННЯ

особливості варіативного пошуку дошкільників в умовах оперування багатофакторними об'єктами, розглянуто можливості організації експериментування в дошкільному закладі (О.С. Дьбіна, 2005)[7, 29–34; 1].

Незважаючи на вище сказане, в даний час ще не вироблено єдиної методологічної системи розвитку творчої дослідницької активності дошкільників у процесі експериментування. Педагоги дошкільних закладів стикаються з труднощами, пов'язаними з недостатнім вивченням даної проблеми, відсутністю методичної літератури з організації експериментування.

Об'єкт дослідження: екологічна освіта дошкільнят.

Предмет дослідження: особливості організації дитячого експериментування у дітей дошкільного віку.

Мета дослідження: виявлення особливостей і можливостей організації дитячого експериментування у дошкільних установах.

Завдання дослідження:

1. На основі аналізу наукової психолого-педагогічної літератури вивчити теоретичні основи екологічної освіти дошкільнят.

2. Визначити роль дитячого експериментування в екологічній освіті дошкільнят.

3. Розробити зміст дослідно-експериментальної роботи з вихованнями дитячого навчального закладу.

4. Створити необхідне предметно-розвиваюче середовище для дослідно-експериментальної роботи у дошкільному навчальному закладі.

Методи дослідження: теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження, спостереження, педагогічний експеримент.

Проблема формування екологічних понять у дошкільників виникла у дошкільній освіті порівняно недавно. Як відзначається в ряді наукових робіт, однією з причин, що зумовили досить пізні введення екологічної освіти у дошкільних установах, є значні розбіжності між реальними пізнавальними можливостями дітей в області природознавства і традиційними уявленнями про ці можливості.

Якщо у математиці, мові, образотворчій та музичній діяльності процес навчання починається практично з нуля, то в ознайомленні дошкільнят з природою складається інша ситуація. При проведенні природознавчих занять виникає відчуття існування у дітей біологічних знань. Діти трьох-шести років вільно оперують складними поняттями, з якими їх ніхто не знайомив, і які

традиційно вивчаються в старших класах школи та у вузах. Особливо це стосується узагальнених і загально-біологічних понять, які діти вловлюють внутрішнім механізмом сприйняття, властивим саме дошкільному віку, що різко відрізняє їх від дорослих людей, а також ознайомлює з природою інших видів діяльності. До тих пір, поки традиційне ставлення до побудови педагогічного процесу з природознавства та екології не буде подолано, методика екологічної освіти не зможе розвиватися на належному рівні.

Доказом істинності висунутого авторами положення є питання, що задаються дітьми. Дорослі дослідники відзначають, що настільки звикли до дитячої допитливості у галузі природознавства, що не сприймають ситуацію як парадоксальну. Порівняння ж природознавчих питань з питаннями з інших сфер людської діяльності показує, що по складності вони різні. З біології діти постійно піднімають проблеми, над вирішенням яких працює багато наукових колективів світу.

І.Л. Паршукова, проаналізувавши кілька тисяч дитячих запитань показує, що вихователь здатен відповісти приблизно на половину з них, більшість з яких є побутовими. На інші питання відповість тільки фахівець, що працює в даній галузі. А у загальному, близько 10 – 15% питань є завданнями, взагалі не вирішеними людством [6].

Також дослідники відзначають особливий інтерес дітей до глобальних біологічних проблем. З віком він слабшає, і переважна більшість дорослих перестає замислюватися над складними біологічними закономірностями, які так цікавили їх у дитинстві. Втрата інтересу до природничих проблем відбувається на тлі безперервного підвищення інтересу до інших сфер діяльності. Дана проблема чекає свого вирішення з боку педагогів, психологів, біологів, медиків.

Вона дуже цікава і в теоретичному, і в практичному відношеннях. Оскільки відомо, що еволюція зберігає тільки корисні ознаки, потрібно визнати, що здатність вловлювати загальні закономірності до засвоєння елементарних відомостей про світ має якесь особливе значення для людини як біологічного виду. Ймовірно, в первісному суспільстві вона допомагала безпорадним маленьким людським істотам вижити в суворих, безперервно мінливих умовах дикої природи.

В.А. Зєбзєєва підкреслює, що цю особливість слід зрозуміти, прийняти і навчитися практично використовувати в педагогічному процесі при формуванні екологічної свідомості дітей. Досвід

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ У ВИЯВЛЕННІ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ШЛЯХОМ ЕКСПЕРИМЕНТУВАННЯ

показує, що якщо намагатися “давати” дошкільникам екологічні знання в традиційній (шкільній, словесній) формі, то вони не сприймають і не засвоюють цих знань і понять. Дитина здатна самостійно встановити закономірність, але не розуміє її, якщо цю закономірність формулює дорослий [2, 6 – 22].

У своїх роботах В.А. Зебзеева, А.І. Іванова та інші визначили такі основні принципи формування екологічних понять у дошкільників:

1. Діти дошкільного віку досконало володіють тільки одним способом пізнання – фіксацією об’єктів і подій реального навколишнього світу. Тому в процесі екологічної освіти провідними є наочні методи навчання: спостереження та експеримент. Практичне використання цих методів здійснюється по двох магістральних напрямках [2; 3].

Перший напрямок – внесення в банк пам’яті дітей відомостей про живу і неживу природу (про зовнішній вигляд і будову об’єктів, про їх функціонування та взаємозв’язки однієї людини з іншою, людини з середовищем існування та пристосування до середовища). Володіючи подібним логічним мисленням, дитина вловлює причинно-наслідкові зв’язки, що існують у природі.

Другий напрямок – фіксування екологічно-граматної природоохоронної поведінки дорослих, насамперед батьків і педагогів. Якщо дитина від народження постійно бачить, як дорослі любовно доглядають за рослинами і тваринами, як спілкуються один з одним, якщо вона, ще не розуміючи слів, фіксує відповідні емоційні реакції дорослих, то ці відомості вносяться в структуру особистості і зберігаються на все життя в якості вихідної бази даних.

А.І. Іванова зазначає, що в силу специфіки діяльності дошкільних установ можливості фіксації дітьми образів природи обмежені. Це зобов’язує педагогів активно і цілеспрямовано створювати ситуації, в яких дорослі на очах у дітей доглядають за рослинами і тваринами, спілкуються один з одним, а діти фіксують відповідні форми поведінки [3].

2. Використовуючи здатність до сприйняття знань вербальним способом, педагог вводить у старших групах словесні форми навчання. Специфіка застосування цих методів полягає в тому, що вихователь створює яскраві картини реальних подій, які відбуваються в природі. Якщо такі картини виявляються внутрішньо несуперечливими, то діти легко встановлюють загальні закономірності.

3. У перші 7 років життя сугубо вербальні

методи навчання в дошкільних навчальних закладах неприйнятні. Важливо підкреслити, що в останнє десятиліття в науково-методичній літературі домінують методичні рекомендації, побудовані за типом вистав або літературного монтажу, заснованого на великій кількості віршів. Екологічні знання, передані в суто вербальних формах, без опори на наочність і власну продуктивну діяльність, діти не засвоюють.

4. Основи логічного мислення є вже у малюків. Для успішного формування розумових умінь і навичок ці основи використовуються в подальшому розвитку дітей. З вище сказаного випливає важливий висновок: починати екологічну освіту і виховання необхідно з раннього віку.

5. При реалізації попереднього принципу предметом особливої уваги має стати щорічний облік пізнавальних можливостей дітей в області екології. Якщо педагоги дошкільних установ не будуть чітко бачити і враховувати ці вікові особливості, то процес навчання дітей буде страждати вадами, часто непоправними.

7. Дітям необхідно давати лише правильні, справжні знання. Як рекомендує Г.Доман (Інститут розвитку людського потенціалу, Філадельфія, США), “ніколи не слід повідомляти дітям інформацію, в істинності якої педагог не впевнений. У всіх випадках необхідно звертатися з довідниками і спеціальними виданнями” [11].

8. Не можна залишати дитячі запитання без відповідей. Якщо педагог не знає відповіді або сумнівається у ній, тоді краще дати відповідь через деякий час, після відповідної підготовки, а ніж сказати неправду.

9. За Г. Доманом: “діти і педагог повинні відчувати радість і задоволення від спільної роботи. У дитини має сформуватися відчуття радості від процесу пізнання” [11].

10. Необхідно давати великий простір для дитячої творчості та експериментування, заохочувати дітей допитливих і стимулювати їх самостійні пошуки цікавих фактів і закономірностей.

11. Важливо формувати у дітей бажання робити добро при взаємодії з природою та один з одним, виховувати потребу творити, а не руйнувати.

12. Для досягнення поставлених цілей слід використовувати різноманітні форми і методи роботи, однак основний обсяг матеріалу давати у вільній діяльності у вигляді звичайного побутового спілкування дорослого з допитливим малюком.

13. Роботу з екологічної освіти необхідно вести

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ У ВИЯВЛЕННІ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ШЛЯХОМ ЕКСПЕРИМЕНТУВАННЯ

систематично і планомірно, використовуючи всі види діяльності.

14. Спираючись на рекомендації Г. Домана, слід звести до мінімуму контроль за ступенем засвоєння дітьми досліджуваних понять, зробивши основний акцент на передачу нових знань [11]. Підставою для такої рекомендації є вікові фізіологічні особливості дітей: у них добре сприймаються розвинені системи (слухова, зорова та ін.), але ще не дозрілі виконавчі (рухові, мовні). Для підвищення ефективності своєї роботи педагог повинен використати спостереження за поведінкою дитини та ігрові форми контролю.

У своїх роботах А.І. Іванова, С.Н. Ніколаєва, Н.А. Рижова описують педагогічні умови формування екологічних понять у дошкільників [3; 5; 8 – 432].

Формування екологічної свідомості дошкільників здійснюється на основі теорії розвитку понять. Оскільки тривалий час вважалося, що діти дошкільного віку мислять тільки псевдопоняттями і не здатні оперувати поняттями, ця теорія в основному розроблялася для школи та вузів. Однак за останні 20 – 30 років психологами доведено, що дошкільнята здатні оперувати поняттями, якщо вони не виходять за межі пізнавальних можливостей відповідного віку. Окремі висловлювання про це зустрічаються у Л.С. Виготського; його послідовники наводять чіткі докази цього факту (С.Н. Ніколаєва, 2005; А.Н. Поддьяков, 2004; 1996; И.С. Фрейдкин, 1998) [5; 7, 29 – 34; 10].

Висновки. Аналіз наукової психолого-педагогічної літератури показав, що екологічна освіта є поєднанням усіх знань, умінь та навичок дітей. Екологія може бути одночасно і синтезом дитячих знань, і можливістю їх викривлення в практичній діяльності. Екологічна освіта може здійснюватися у процесі повсякденного спілкування, проектної та дослідницької діяльності.

Дитяче експериментування є особливою формою пошукової діяльності, в якій найбільш виражені цільові процеси виникнення і розвитку нових мотивів особистості, що лежать в основі рухливості та саморозвитку дитини.

Підсумовуючи вище сказане, робимо висновки, що організація дитячого експериментування в різних вікових групах дитячої навчальної установи розмежовується за наступними параметрами:

- Змістом дослідницько-експериментальної роботи з дітьми;
- Організацією предметно-розвиваючого середовища;

- Організацію процесу експериментування.

Дослідницька діяльність з дітьми полягає у неодноразовій демонстрації дослідів вихователем, обов'язковому послідовному коментуванні своїх дій.

- При постановці проблеми вихователь запитує у дітей їх думку стосовно передбачуваних результатів.

- Збільшує кількість досліджуваних матеріалів.

- Вихователь набуває досвід одночасно з дітьми.

- Діти самі можуть повторити вподобане дослідження.

- Вихователь актуалізує підвищення самостійності у дітей.

- Заохочує ініціативність при проведенні експериментів.

- Дає можливість застосовувати отримані знання у житті.

1. Дыбина О.В. *Неизведанное рядом: Занимательные опыты и эксперименты для дошкольников.* – М.: ТЦ Сфера. 2005. – С. 192.

2. Зебзеева В.А. *Экологическое образование детей дошкольного возраста. Детский сад от А до Я.* – 2008. – № 6. – С. 6 – 22.

3. Иванова А.И. *Живая экология: программа экологического образования дошкольников.* М.: Сфера. 2009. – С. 80.

4. Комарова Т.С. *Изобразительная деятельность в детском саду. Программа и методические рекомендации. Для занятий с детьми 2 – 7 лет.* М.: Мозаика-Синтез. 2010 г. – С. 86.

5. Николаева С.Н. *Воспитание экологической культуры в дошкольном детстве.* – М.: Просвещение. 2002. – С. 160.

6. Парицкова И.Л. *Маленькие исследователи в детском саду.* – СПб.: Европейский дом. 2004. – С. 72.

7. Поддьяков А.Н. *Обучение дошкольников экспериментированию. Вопросы психологии.* – 1991. – № 4. – С. 29 – 34.

8. Рыжова Н.А. *Экологическое образование в детском саду.* – М.: Карпуз. 2001. – 432 с.

9. Сакулина Н.П., Комарова Т.С. *Изобразительная деятельность в детском саду.* – М.: Просвещение. 1973. – С. 37.

10. Фрейдкин И.С. *Ознакомление с неживой природой. Умственное воспитание детей дошкольного возраста.* – М.: Просвещение. 1998. – С. 192.

11. Doman G. *Harmonious development of the child / G. Doman.* – Philadelphia, 1996.

Стаття надійшла до редакції 28.09.2016